Syyttäjälaitos

Valtakunnassyyttäjä

7.2.2022 11/61/22

Lakivaliokunta

U 78/2021 vp – Digitaalinen tietojenvaihto terrorismitapauksissa

Syyttäjälaitoksen lausunto

1 Asetusehdotus

Aluksi

Syyttäjälaitos yhtyy valtioneuvoston kantaan ja kannattaa periaatteellisella tasolla Euroopan unionin komission (komissio) pyrkimyksiä vahvistaa Eurojustin asemaa rajat ylittävien terrorismirikosasioiden tutkinnassa ja syytteeseenpanossa. Näiden pyrkimysten valossa kansallisiin viranomaisiin kohdistettavat entistä laajemmat tiedottamisvelvollisuudet ovat perusteltuja. Erityisesti yhteistyön syventäminen niin sanottujen kolmansien maiden kanssa esimerkiksi juuri Eurojustin avustuksella on ehdoton edellytys sille, että epäiltyihin terrorismirikoksiin voidaan puuttua tehokkaasti ja oikea-aikaisesti.

Valtioneuvoston tavoin syyttäjälaitos katsoo kuitenkin, että komission ehdotukset antavat aiheen muutamille lisäselvitystä edellyttäville kysymyksille. Tämä johtuu erityisesti siitä, että komission ehdotukset kohdistunevat ensisijaisesti oikeusviranomaisena toimivaan syyttäjään, joka suomalaisessa järjestelmässä ei ole tutkinnanjohtaja myöskään terrorismirikoksia koskevissa esitutkinnoissa (suomalainen järjestelmä poikkeaa tältä osin muiden jäsenvaltioiden järjestelmistä). Arvioitavaksi tulee erityisesti siten se, turvaavatko nykyiset syyttäjän toimivaltaa esitutkinnassa koskevat säännökset riittävällä tavalla komission ehdotusten toteuttamismahdollisuudet.

Tiedottamisvelvollisuus toimivan syyttäjän kannalta

Esimerkkinä lisätarkastelua edellyttävästä kysymyksestä voidaan mainita ehdotetun 21a artiklan suhde esitutkintalain 5 luvun 2 §n 1 ja 2 momentteihin.

Ehdotetun 21a artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltiolla olisi velvollisuus tiedottaa Eurojustin kansallista jäsentä epäiltyjen terrorismirikosten tutkinnoista ja oikeudenkäynneistä heti, kun jäsenvaltion oikeusviranomaiset ovat osallistuneet tapaukseen. Artiklan 2 kohdan mukaan tiedottamisvelvollisuus koskisi kaikkia terrorismitapauksia riippumatta siitä, tiedetäänkö rikoksella olevan yhteyksiä toiseen jäsenvaltioon tai kolmanteen valtioon. Artiklan 3 kohdan mukaan tiedottamisvelvollisuus kattaisi muun ohella operatiiviset henkilötiedot, joihin luetaan esimerkiksi sormenjäljet ja valokuvat epäiltyjen luotettavan tunnistamisen varmistamiseksi.

Suomessa syyttäjä osallistuu epäiltyjen terrorismirikosten tutkintaan muodollisesti viimeistään siinä vaiheessa, kun esitutkintaviranomainen tekee sille esitutkintalain 5 luvun 1 §n 1 momentissa tarkoitetun ilmoituksen. Ilmoitus ei kuitenkaan johda siihen, että syyttäjästä tulisi asian tutkinnanjohtaja. Tutkinnanjohtajuus säilyy esitutkintalain 2 luvun 2 §n 1 momentin mukaisesti esitutkintaviranomaisella. Vaikka esitutkintaviranomaisen on esitutkintalain 5 luvun 2 §n 1 momentin nojalla syyttäjän pyynnöstä toimitettava esitutkinta tai suoritettava esitutkintatoimenpide, ja muutenkin noudatettava syyttäjän määräyksiä, joilla pyritään turvaamaan asian selvittäminen 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla, toimivalta päättää ehdotetussa 21a artiklassa tarkoitetusta tiedottamisesta on käsityksemme mukaan edelleen esitutkintaviranomaisella. Mahdollisissa, vaikkakin ehkä epätodennäköisissä, ristiriitatilanteissa syyttäjällä ei ole välttämättä mahdollisuuksia määrätä esitutkintaviranomaista tiedottamaan Eurojustia seikoista, joista tiedottaminen esitutkintaviranomaisen käsityksen mukaan ei ole asianmukaista.

Kun esitutkinta on päätetty, ja esitutkintaviranomainen on siirtänyt epäillyn terrorismirikoksen syyttäjälle, syyttäjä päättää esitutkintalain 5 luvun 2 §n 2 momentin mukaan esitutkintatoimenpiteistä. Pykälän esitöiden (HE 222/2010 vp s. 208) mukaan tarkoituksena on, että määräämisvalta asiasta siirtyisi syyttäjälle sen jälkeen, kun se on toimitettu 10 luvun 2 §n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla syyttäjälle syyteharkintaa tai rangaistusmääräyksen antamista varten.

Syyteharkinnan aikana ja sen jälkeen syyttäjällä on toisin sanoen toimivalta päättää ehdotetussa 21a artiklassa tarkoitetusta tiedottamisesta Eurojustille, mutta ongelmana on, ettei syyttäjällä ainakaan nykytilanteessa ole suoraa pääsyä niihin esitutkintaviranomaisen rekistereihin, joihin artiklassa tarkoitettuja tietoja tallennetaan. Syyttäjälaitoksella ei ole myöskään sellaisia omia rekisterejä, joihin nämä tiedot voitaisiin siirtää. Lisäksi syyttäjän käsitys siitä, mitä tietoja esitutkintaviranomaisen rekistereihin on tallennettu, rajoittuu hänelle esitutkintaviranomaisen laatimassa esitutkintapöytäkirjassa tai muulla tavalla kerrottuun. Syyttäjällä ei ole käsitystä sellaisista tiedoista, joilla esitutkintaviranomaisen näkemyksen mukaan ei ole ollut [välitöntä] merkitystä epäillyn terrorismirikoksen tutkinnan kannalta, ja joita siksi ei ole mainittu pöytäkirjassa tai muulla tavalla. Tällaisilla tiedoilla voi kuitenkin olla merkitystä ehdotetussa 21a artiklassa tarkoitetun tiedottamisvelvollisuuden kannalta.

Nykytilanteessa syyttäjällä ei ole toisin sanoen mahdollisuutta ainakaan yksin toteuttaa hänelle mahdollisesti säädettävää tiedottamisvelvollisuutta myöskään syyteharkinnan aikana tai sen jälkeen.

Tiedottamisvelvollisuus kansallisen yhteyshenkilön kannalta

Edellä sanottu kuvaa tilannetta, kun sitä tarkastellaan epäillyn terrorismirikoksen toimivan syyttäjän näkökulmasta. Jos tilannetta tarkastellaan asetusehdotuksen 1

artiklan 2 kohdassa tarkoitetun kansalliseksi yhteyshenkilöksi nimettävän viranomaisen näkökulmasta, se näyttäytyy vielä hieman epäselvemmältä.[1]

Syyttäjälaitoksesta annetun lain 22 §n 1 momentin mukaan syyttäjällä on salassapitosäännösten estämättä oikeus maksutta saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä virkatehtävien suorittamista varten tarpeelliset tiedot ja asiakirjat, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista syyttäjälle tai tietojen käyttämistä todisteena ole laissa kielletty tai rajoitettu.

Komission ehdotuksessa tarkoitetulla nimettävällä kansallisella yhteyshenkilöllä ei olisi sellaista muodollista (syyttäjä)asemaa epäillyn terrorismirikoksen tutkinnassa, joka antaisi hänelle sillä perusteella edes jonkinlaisen oikeuden pyytää ja saada käynnissä olevaan esitutkintaan liittyviä lähtökohtaisesti salassa pidettäviä tietoja. Sama koskee oikeutta määrätä asiassa toimiva syyttäjä tai esitutkintaviranomainen tiedottamaan tällaisista seikoista Eurojustille.[2] Tämän vuoksi on kysyttävä, voidaanko syyttäjälaitoksesta annetun lain 22 §n 1 momenttia tulkita niin, että se antaa kansalliselle yhteyshenkilölle oikeuden pyytää ja saada käynnissä olevaan esitutkintaan liittyviä salassa pidettäviä tietoja? Vaihtoehtoisesti on kysyttävä, tulisiko yhteyshenkilöllä olla oikeus määrätä esitutkintaviranomainen tai asiassa toimiva syyttäjä toimittamaan asetusehdotuksen 21a artiklan 2 ja 3 kohdissa tarkoitetut tiedot Eurojustille?

Lopuksi

Syyttäjälaitos korostaa sitä, että komission asetusehdotuksessa tarkoitetun tiedottamisvelvollisuuden kohteena olevat henkilö- ja muut tiedot ovat suurelta osin erityisen arkaluonteisia ja alttiita väärinkäytöksille. Sen vuoksi ainakin

---

[1] Valtioneuvoston kirjelmässä todetuin tavoin valtakunnansyyttäjän toimisto on niin sanotun Eurojust-lain 6 §n nojalla jo nyt nimennyt terrorismiasioita varten kansallisen yhteyshenkilön.

[2] Tällaisia oikeuksia ei ole myöskään nykyisellä Eurojust-lain 6 §n nojalla nimetyllä kansallisella yhteyshenkilöllä.

asetusehdotuksen johdantokappaleessa 12 tarkoitetusta biometristen tietojen toimittamiseen liittyvästä tiukasta tarpeellisuusharkinnasta olisi aihetta säätää artiklatasolla. Samalla voitaisiin arvioida tarpeellisuusharkinnan ulottamista myös sellaisiin mahdollisiin tietoihin, joiden välitön yhteys rikosepäilyyn tai toiseen jäsenvaltioon tai kolmanteen valtioon on epäselvä. Samasta syystä tulisi kaikin tavoin varmistua siitä, että tietotekniset kanavat, joiden avulla tietoja Eurojustille toimitetaan, ovat turvallisia, luotettavia ja vastaavien kansallisten järjestelmien kanssa yhteensopivia.

Direktiiviehdotus

Syyttäjälaitoksella ei ole lausuttavaa komission direktiiviehdotuksesta.

Raija Toiviainen

valtakunnansyyttäjä

Tom Laitinen

valtionsyyttäjä

Yhteystiedot

Syyttäjälaitos, valtakunnansyyttäjän toimisto
Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki
Puhelin 029 56 20800, faksi 029 56 20888
valtakunnansyyttaja.syyttaja@oikeus.fi